

Міщенко Марина

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини,

доцент кафедри психології

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розглянуто процес інтеграції у навчальний простір студентів із особливими потребами. Важливим питанням, що виникає при взаємодії студентів з однолітками, викладачами, є психологічний супровід.

Ключові слова: інклюзія, психологічний супровід, студенти, навчальна діяльність.

Актуальність теми дослідження. Суспільство вкрай стурбоване проблемою інвалідності, яка має тенденцію до зростання і є результатом поранення, контузії або каліцтва внаслідок військових дій на сході, погіршення екологічного стану в Україні, неповноцінного харчування значної частини населення, зростання травматизму тощо.

Значну кількість осіб з особливими потребами становить студентська молодь. Здобуття повноцінної освіти для них набуває особливого значення, оскільки засвоєння фахових навичок дає можливість реалізувати здібності, частково або повністю адаптуватися у суспільстві [7, с. 61].

Вища освіта дає свободу життєвого вибору, духовну і матеріальну незалежність, формує світогляд життєві цілі, розвиває здатність людини адаптуватися до зміни соціальної ситуації, додає життєву стійкість і гармонізує існування, що особливо важливо для осіб з особливими потребами [1].

За кордоном, зокрема у США, інклюзивна модель навчання успішно впроваджується на всіх рівнях освіти. Особи з особливими потребам мають можливість повністю реалізувати свій потенціал, стати повноцінним членом суспільства і приносити користь. Україна робить перші кроки у створенні

інклюзивного освітнього простору, у зв'язку з чим особливої уваги набуває питання узгодження національного законодавства з міжнародним у сфері інклюзивної освіти, дослідження зарубіжного досвіду з метою вдосконалення системи інклюзивного навчання у вітчизняних вищих навчальних закладах.

Мета статті – розкрити суть психологічного супроводу студентів з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу. Інклюзія – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, у першу чергу тих, хто має обмежені фізичні або інші можливості. Він передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті.

Система охорони здоров'я знаходиться у незадовільному стані, що відображається у недосконалості існуючої системи медичного забезпечення, погіршенні якості харчування, техногенних перевантаженнях, зменшенні обсягу профілактичних програм в амбулаторно-поліклінічній ланці охорони здоров'я, недосконалості системи психолого-педагогічної підтримки молоді із соціально неблагополучних родин, неефективності освітніх програм для формування у молоді культури здоров'я [6, с. 5].

У своїх дослідженнях українські вчені розглядають такі аспекти, як психологічний супровід студентів з інвалідністю (І. Томаржевська); виховання духовно-моральних цінностей у студентів з обмеженими фізичними можливостями (О. Хорошайло); супровід навчання студентів з особливими потребами (М. Чайковський); реабілітаційно-адаптаційний супровід інвалідів із вадами зору до навчання у вищих навчальних закладах (Г. Гребенюк); психологічний супровід адаптації першокурсників з особливими потребами (В. Скрипник); психолого-педагогічний супровід навчання осіб із порушеннями слуху у вищих навчальних закладах (С. Літовченко); інтеграція молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище (Н. Мірошніченко) [9].

Одним з вагомих чинників успішності навчальної діяльності студентів з обмеженими фізичними можливостями та формування почуття психологічної

безпеки є характер відповідно створеного освітнього середовища. Таке середовище вважається сприятливим для студентів з порушеннями психофізичного розвитку в тому випадку, якщо воно найбільшою для даних умов мірою допомагає їм навчатися. Саме тому, надзвичайно актуальним останнім часом стає питання психологічної безпеки у стосунках учасників освітнього середовища, зокрема в умовах інклюзивного навчання.

Отримати вищу освіту люди з особливими потребами можуть вступивши до звичайних вишів, у яких процес інклюзії може здійснюватися шляхом створення спеціальних або інклюзивних груп, та спеціальних закладів освіти.

Приймаючи на навчання молодь з інвалідністю, вищі навчальні заклади мають вирішувати низку організаційних, технічних, психолого-педагогічних, методичних, соціальних та інших проблем, зокрема: створення без бар'єрного архітектурного середовища; створення спеціалізованої матеріально-технічної бази; підготовка спеціалізованого навчально-методичного забезпечення; впровадження спеціальних інформаційних і навчальних технологій; адаптація викладачів і студентів до навчання в інтегрованих групах; урахування в навчальному процесі індивідуальних потреб молоді з інвалідністю; організація психологічної підтримки; формування в колективі толерантного ставлення до осіб з інвалідністю, розуміння їх проблем; організація соціальної та медико-реабілітаційної допомоги [8].

Багатьом студентам із особливими освітніми потребами в навчальному закладі не вистачає достатньої уваги та підтримки з боку викладачів через те, що вони не вважають за потрібне повідомляти когось про свою хворобу. Деякі студенти занадто гостро сприймають інвалідність і не хочуть, щоб через їхню ваду на них навішували ярлики. Такі студенти вважають, що з своїми проблемами впораються самостійно. Деякі студенти з інвалідністю, можливо, покладаються на методи, що їм допомагали до цього часу. Але, оскільки темп навчання у вищому навчальному закладі швидший, ніж у школі, і доводиться виконувати більшу кількість завдань високої складності, додаткова допомога таким дітям, безумовно, знадобиться [5, с. 39]

Особливістю навчання студентів із інвалідністю в інтегрованому освітньому середовищі є те, що, сприймаючи їх як рівних, до них висувають такі ж вимоги з боку вишу, як і до інших студентів. В інтегрованій групі не можна, наприклад, на потребу студента з інвалідністю уповільнювати темп лекції, зменшувати кількість пар та їх тривалість, спрощувати чи скорочувати обсяг навчального матеріалу, так як це знижує якість фахової підготовки. Саме тому на перших етапах інтеграція студентів із інвалідністю носить стихійний характер. Тільки одиниці можуть подолати всі труднощі навчання самостійно або за допомогою батьків і друзів. Це і пояснює необхідність супроводу студентів з особливими освітніми потребами у виші [3].

Психологічний супровід розглядається як багатовимірний процес, зосереджений на позитивних сторонах і перевагах особистості; як процес, що сприяє встановленню віри у себе та свої можливості, підвищенню резистентності особистості до дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх факторів. Психологічний супровід – це галузь і спосіб діяльності, які призначені для сприяння людині та суспільству у вирішенні широкого кола проблем, породжених життям людини у соціумі [2].

Головними умовами ефективності психологічного супроводу є: системність і цілеспрямованість психологічної підтримки, полісуб'єктність та особистісне орієнтування на формування ситуації розвитку особистості, спрямованість психологічної підтримки на персоналізацію студентів та осіб, які надають допомогу. При впровадженні системи супроводу навчання студентів з особливими потребами слід враховувати психофізичні особливості та проблеми навчання людей різних нозологій, їх потреби у компенсації сенсорних вад, що заважають сприймати навчальний матеріал, соціально-психологічні фактори, що ускладнюють інтеграцію студентів у вищому навчальному закладі, потреби у фізичній реабілітації та багато інших [4].

Психологічний супровід спрямований на з'ясування психологічних особливостей кожного студента, зміцнення та збереження його психологічного

здоров'я, надання йому необхідної допомоги з адаптації в інтегроване освітнє середовище, сприяння особистісному розвитку.

Психологічні особливості людей із функціональними обмеженнями зумовлюють низку важливих моментів, які потрібно знати й враховувати при здійсненні психологічного супроводу студентів з інвалідністю.

Під час надання психологічної допомоги психолог мусить обов'язково враховувати, що з розвитком самосвідомості в дорослої людини формується психічна стійкість до впливів. Більшого значення набувають процеси саморегуляції, саморозвитку, формується закономірна відносна автономія особистості. Тому, корекційний вплив повинен не змінювати, не переробляти людину, а допомогати стабілізувати порушену психічну рівновагу, спираючись на сильні, позитивні ресурси особистості.

Під час надання психологічної допомоги важливим є встановлення тісного емоційного психологічного контакту та взаєморозуміння, які ґрунтуються не на почутті жалості, а на щирості та відкритості, прийнятті суб'єктивного світу особистості.

Психологічний супровід студентів розпочинається на етапі вступу до інституту і здійснюється упродовж усього терміну навчання. Він тісно пов'язаний із педагогічним та соціальним супроводом і спрямований на підвищення ефективності навчання за рахунок вирішення психологічних проблем студентів, які заважають пізнавальній діяльності, а також набуття ними навичок, що покращують адаптацію до навчального процесу. Психологічна допомога носить комплексний характер і охоплює всі сфери їх життєдіяльності:

- психологічну діагностику студентів із особливими потребами з метою виявлення і вирішення проблем, що виникають у процесі їх інтеграції в освітнє середовище;

- створення на основі отриманих даних індивідуальних карт студентів та розробка психологічної компоненти індивідуальних програм реабілітації;

- надання психологічних консультацій для вирішення виявлених психологічних проблем;

- проведення групової роботи: психотерапевтичних тренінгів, семінарів, котрі сприяли б вирішенню студентами психологічних проблем та набуттю необхідних навичок для ефективної адаптації до умов навчання;

- виявлення труднощів взаємодії студентів із викладачами, методистами та іншими працівниками інституту, проведення семінарів і тренінгів, спрямованих на покращення взаєморозуміння та налагодження співпраці;

- виявлення конфліктних ситуацій, що виникають у студентських групах, та сприяння їх вирішенню;

- сприяння у подоланні студентами з функціональними обмеженнями негативного впливу хвороби на процес навчання та соціалізації.

Психологічна безпека кожної окремо взятої особистості проявляється у її здатності зберігати врівноваженість, стійкість, спокій, добре самопочуття у соціумі з наявними психотравмуючими впливами; чинити опір деструктивним факторам.

В цілому в закладах вищої освіти інтегрованого/інклюзивного типу створюється сприятливий соціально-психологічний клімат, відзначається розуміння, прийняття молоді з обмеженими фізичними можливостями як здоровими однолітками, так і педагогами, а це, у свою чергу, позитивно впливає на процес їхньої інтеграції в освітнє середовище, на соціальний, інтелектуальний та емоційний розвиток таких студентів, на формування почуття психологічної безпеки у відповідних ситуаціях в процесі навчання [6, с. 78]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, саме в період здобуття вищої освіти студент з особливими освітніми потребами виявляється найбільш уразливим і потребує організації ретельно продуманого, тонкого супроводу, що не травмує юнацьку психіку і підтримуючого прагнення бути самостійним.

Психологічний аспект такого супроводу спрямовується на з'ясування психологічних особливостей кожного студента, зміцнення та збереження його психологічного здоров'я, надання йому необхідної допомоги з адаптації в інтегроване освітнє середовище, сприяння особистісному розвитку.

Перспективи подальших наукових розробок вбачаємо у дослідженні можливостей використання зарубіжного досвіду у процесі інклюзивного навчання.

Список використаної літератури

1. Богинская Ю. В. Доступность высшего образования лиц с ограниченными возможностями жизнедеятельности как социально-педагогическая проблема. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: збірник наукових праць*. 2009. №23. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNsoc_gum/pspo/%202009_23_2/boginska.pdf
2. Головаха С. И. Жизненная перспектива и социальное самоопределение молодежи. К., 1988.
3. Забезпечення інклюзії студентів шляхом розбудови без бар'єрного освітнього середовища. URL: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=інклюзія_та_інтеграція
4. Кон И. С. Психология ранней юности. М., 1992.
5. Обухівська А. Г. Психологічний супровід інклюзивної освіти : методичні рекомендації. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
6. Півторак М. В., Пасічник Н. С., Цвид-Гром О. П. Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю в контексті освітньої діяльності ВНЗ : монографія /за заг. ред. Я. В. Новака. Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. 211 с.
7. Польовик О. В. Сучасний стан соціальної адаптації студентів з особливими потребами до навчально-виховного процесу. *Збірник наукових*

праць Національної академії Державного прикордонної служби України. 2011. № 57. С. 61-64.

8. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навчально-методичний посібник. К.: Соцінформ, 2004. 128 с.

9. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. К.: Університет «Україна», 2015. 436 с.